

เรื่องวิชาการ

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๒

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วันนี้วันธรรมสวนะ วันธรรมสวนะ วันนี้วันพระ วันพระวันฟังธรรม แล้วพอฟังธรรม
ธรรมเป็นอะไรล่ะ? ธรรมะมันแปลกปลอม เวลาตอนนี้นักวิชาการมาวิเคราะห์ศาสนา เห็น
ใหม่ ที่ว่าหนังสือพิมพ์ลงว่าเป็นตัวแทนของฝ่ายศีล อันนี้เป็นตัวแทนของฝ่ายสมาธิ อันนี้เป็น
ตัวแทนของฝ่ายปัญญา มันจะเหมือนทางโลกใจ เฉพาะทางเฉพาะเหตุไป แต่ความจริงมันลงแล้ว
มันต้องเป็นมัคคะอริยสังขังนะเว้ย

มันเด่นว่าเด่นทางศีลนะ คนมันเด่นทางศีล หรือเด่นทางสมาธิ หรือเด่นทางปัญญา แต่
เสร็จแล้วต้องรวมเป็นอริยสังขังทั้งหมด เป็นมรรครวมตัวมันถึงจะเป็นธรรมแท้ใจ แต่ถ้าเด่นปัญญา
เด่นไปเฉยๆ แต่มรรค ๘ ไม่สามัคคี ไม่เป็นภาวนามยปัญญา มันก็เป็นปริยัติทั้งหมดแหละ เขา
แบ่งกันอย่างนั้นเลย แล้วเวลาเราเทศน์กัน เห็นใหม่ ทำไมต้องทาน ศีล ภาวนาล่ะ? ทาน ศีล
ภาวนา เขาศีล สมาธิ ปัญญา ทำไมมันแบ่งออกไปเป็นศีล สมาธิ ปัญญา

ทีนี้ว่าทาน ศีล ภาวนา ศาสนาสอนเรื่องทาน เรื่องการให้เฉยๆ หรือ? ตัวศาสนานี้ตัว
อริยสังขัง แต่ทาน ศีล ภาวนาเป็นเครื่องเข้าสู่ตัวสังขารต่างหากล่ะ เป็นทางดำเนิน เห็นใหม่
อริยสังขังก็เหมือนกันมันเป็นทางผ่าน สัพเพ ชัมมาถึงเป็นอนัตตา ธรรมทั้งหลายนี้ถึงเป็นอนัตตา
เป็นอนัตตาเพราะมันเป็นยาน ยานส่งเราขึ้นไป ยานส่งเราขึ้นไป ส่งใจเราขึ้นไปนะ ส่งใจเราขึ้น
ไป นี่ทาน ศีล ภาวนา เราสังเกตุการทำทานของเราสิ ทำทานแล้ว ถ้ามองทางโลกเขาว่าเป็นการ
เสียไป แต่ถ้ามองในทางธรรม นี่เราได้หรือเขาได้? คนรับไม่ได้ คนให้ต่างหากถึงได้

เราให้ไป เราสละออกไป แต่คนรับรับด้วยความสุข คนให้นี้ได้นะ แต่ถ้าโลกมอง มองว่า
คนรับนี้ได้ คนให้ไม่ได้อะไร คนให้มิแต่เสียไป แต่คนรับได้ ไอ้คนจะให้ ถ้าใจไม่สูงส่งกว่าสิ่งที่
ให้ มันจะให้ไม่ได้ไหม? ของหามา นี้ของหามาด้วยน้ำพักน้ำแรง เหนื่อยทั้งนั้นแหละ แต่เราสละ

ออกไป นี้นานส่ง ส่งให้ใจมันสูงขึ้นไป ทาน ศีล ภาวนานี้เป็นยานส่งขึ้นไป เป็นพาหนะนำไปเข้าถึง
ธรรมต่างหาก ท่านถึงสอนทาน ศีล ภาวนา ต้องมีทานก่อนมีศีล มีภาวนา

นี่มันก็ยังไม่ใช่ตัวสังฆกรรม ตัวสังฆกรรมมันเป็นตัวธรรมตัวหนึ่ง ตัวอริยสังข สัจจะจริงๆ
อยู่ภายใน แต่ตัวเข้าหาสังขจะไง ต้องทำให้พวกเราเข้ามาถึงก่อน วันนี้เป็นวันธรรมสวนะ วันนี้
เป็นวันพระ เป็นวันฟังธรรมไง เพราะได้มาให้ทาน มาเข้าวัด แล้วมาฟังธรรม เข้าวัดวัดอะไร?
วัดที่ใจ วัดที่ไหน? วัดนี้เป็นวัดอุณะ นี่สร้างเป็นวัดก็เป็นวัดขึ้นมา เวลาเข้าวัด ถอนวัด วัดก็ไม่ใช่
ก็เป็นแผ่นดินของโลกล้วนไป วัดที่ใจไป วัดใจเรา นี่ดูภาวะของใจเพิ่มขึ้นหรือลดลง นี่ข้อ
วัตรปฏิบัติ เห็นไหม

พระก็เหมือนกัน พระขยัน พระทำงานทำการ นี่วัตรปฏิบัติ มันนั่นไม่ร้างไร ถ้าวัดร้าง
เห็นไหม เข้าไปวัดไหนมีแต่ความสกปรก ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย วัดร้าง ไม่มีข้อวัตร
ปฏิบัตินะ วัดเป็นตัววัด แต่ข้อวัตรเป็นข้อวัตร เหมือนกับพระชุกงค์ พระชุกงค์ชุกงค์ที่ไหน?
ชุกงค์ที่ว่าห่มผ้าเข้มๆ หรือ? ไม่ใช่หรือ ห่มผ้าเข้มๆ ร้านขายผ้า ผ้าเต็มตู้ดีกว่าอีก

พระชุกงค์อยู่ที่ชุกงค์วัด ๑๓ ใจ ฉันทมื่อเดียวเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือผ้า ๓ ผืน
เป็นวัตร อาสนะเดียวเป็นวัตร บิณฑบาตเป็นวัตร เห็นไหม นี่วัตรของพระชุกงค์ พระชุกงค์อยู่
ตรงนี้ วัด ๑๓ ชุกงค์วัด ใจ เครื่องหมายของพระชุกงค์ ชุกงค์วัดคือข้อวัตรปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติ
นั่นมันก็ห่มผ้าเฉยๆ เหมือนกันแหละ พระเหมือนพระ เห็นไหม วัดใจ ข้อวัตรปฏิบัติ

นี่ก็เหมือนกัน เรามาวัดมาได้ถวายทานก็มีข้อวัตร แล้วก็ดูกระทบเข้ามาที่ใจ อย่างบอก
เขา เมื่อวานเขาจะมาหา คุณอย่างอาจารย์ท่านว่าสิ เช่นกราบพระ เรากราบพระพุทธรูป กราบถึง
พระหรือกราบถึงพระพุทธรูเจ้า เวลาอาจารย์ถามว่าเวลามากกราบพระกัน กราบถึงพระไหม? กราบ
ถึงพระไหม? เราว่าทำไมไม่ถึง ก็กราบอยู่นี้ กราบพระอยู่นี้ แต่กราบพระทองเหลืองเงา กราบ
พระเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธรูเจ้าใจ

ถ้ากราบพระถึงพระ ก็ว่าใจเราน้อมไปถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธรูเจ้าใจ เรากราบ
พุทธรูคุณใจ กราบพระนี่เพราะมันเป็นสัญลักษณ์ กราบถึงพระพุทธรูเจ้า เป็นสัญลักษณ์ให้เรา
กราบกันเอง มันเป็นกิริยาที่เรากราบ แต่ใจมันน้อมไปถึงนั่น น้อมไปถึงปัญญาคุณ ไปถึงเมตตา
คุณ ไปถึงปัญญาเราเชื่อใจ พวกเราเป็นคนตาบอด เป็นตาบอดคือว่าหลับตาลำกันไป แต่ถ้าพูด
ถึงเพราะมีแผนที่ มีเครื่องดำเนินขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธรูเจ้าเราถึงตามไปได้

ฉะนั้น พอเมื่อวานที่ว่าเขามาวิเคราะห์เรื่องตัวแทนของศีลใช่ไหม? กลุ่มนี้เป็นตัวแทนของศีล กลุ่มนี้เป็นตัวแทนของสมาธิ กลุ่มนี้เป็นตัวแทนของปัญญา เอาอะไรมาวิเคราะห์? เอาวิชาการมาวิเคราะห์ ไอน์สไตน์บอกไว้ยังอยากนับถือศาสนาพุทธเลย ไอน์สไตน์บอกว่าถ้าเลือกได้ขอเลือกนับถือศาสนาพุทธ เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีเหตุและผล แล้วเข้าถึงได้ ปัญญาอย่างนั้นยังเข้าไม่ถึง แล้วนี่เขามาวิเคราะห์พระนะ แล้วพระที่ปฏิบัติถึงจุดแล้วบอกว่า พระกลุ่มนี้เป็นตัวแทนของศีล กลุ่มนี้เป็นตัวแทนของสมาธิ กลุ่มนี้เป็นตัวแทนของปัญญา

ถ้าเป็นตัวแทน เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ถ้าวิเคราะห์อย่างนั้นมันก็วิชาการกับวิชาการเข้ากัน เขาไม่เคยเห็นมรรคสามัคคีใจ เราจะวิเคราะห์ ถ้าวิเคราะห์แบบนี้กับวิชาการนะ เราต้องแยกกระเพาะเรา เวลากินข้าวเข้าไปนี่ อันนี้เป็นพริก อันนี้เป็นแกง อันนี้เป็นกะทิ อันนี้เป็นเกลือ แยกได้ไหม? ถ้ามันแยกไม่ได้เพราะอะไร? เพราะมันคลุกเคล้ากันแล้วเข้าไปอยู่ในกระเพาะ แล้วอาหารที่มีคุณค่ามันจะให้เรา

ธรรมก็เหมือนกัน คำริชชอบ ความเห็นชอบ ความเพียรชอบ การงานชอบ วิริยะชอบ สมาธิชอบ แล้วต้องรวมกันทั้งหมด ต้องมีปัญหาหนูนมาแล้วจะออกมา รวมเข้าไปแล้ว เห็นไหม ถึงที่ในมุตโตทัยหลวงปู่มั่นบอก ถ้าเป็นเจโตวิมุตติกับปัญญาวิมุตติ มันแยกออกมา แต่ถ้าเวลาเข้าไปถึงตรงนั้นแล้วมันไม่มีปัญญาหรือเจโตวิมุตติ มันต้องเป็นอันเดียวกันก่อน อันเดียวกันคือว่าจะเป็นทางไหนมา มรรคต้องสามัคคี มรรคต้องเหมือนกัน มรรคต้องรวมตัว มรรคต้องเข้ากันพอดี แล้วมันถึงชำระกิเลสได้ไง

แต่ถ้าเราไปแบ่งแยกอย่างนักวิชาการที่เขาแบ่งแยก มันแบ่งแยกออกไปเป็นอย่างนั้นบ๊บบ มันแบ่งแยกออก เห็นไหม มันไม่รวม ก็เลยกินข้าวไม่เคยอิ่มใจ เรากินข้าวอิ่มไม่ได้ เพราะมันเป็นส่วนสัด มันไม่รวมกัน อย่างอาหารนี้ถ้าเราทำแกง ถ้ามันไม่รวมกันมันก็เป็นไปไม่ได้ เราถึงบอกว่านักวิชาการนั้นวิเคราะห์ถูกหรือวิเคราะห์ผิด

ทีนี้เพียงแต่ว่าไอน์ทำได้ เขาบอกว่าทำได้ เป็นวิชาการ เราเห็นด้วยทำได้ แต่ถ้าอย่างนี้ เราเชื่อไปอย่างนี้ๆ ไป แล้วเราทวนไปเราหลงทางกันไง ที่พูดนี้เพราะกลัวเราหลงทางใช่ไหม? ถ้าอย่างนี้เด่น เรามาทางนี้แล้วมันจะไปได้ ไม่ได้หรอก สุดท้ายแล้วมันก็เหมือนเงินนี้ เงินนั้นมันต้องสมคุณค่าของมัน มันถึงจะเป็นเงินได้ ถ้าเราไม่สมมุติขึ้นมา กระดาษนี้เป็นกระดาษหมดเลย แต่ถ้าพิมพ์ออกมาแล้วรัฐบาลรับประกันนี้เป็นเงิน ถ้ายังไม่รับรองเป็นเงินไม่ได้ แม้แต่พิมพ์แล้ว

แล้วยังไม่ออกใช้ เก็บไว้ในคลังก่อน เห็นไหม ยังออกมาเป็นเงินไม่ได้ เพราะยังไม่ประกาศใช้ ต้องประกาศใช้

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าธรรมมันปฏิบัติไป มันประกาศขึ้น บังคับตั้งรู้ขึ้น เห็นขึ้น ไม่กล้าพูด อย่างนั้นหรือ เพราะมันแบ่งออกไปเลย แบ่งออกไปเป็นส่วนๆ ความจริงมันเดินเข้ามา อิงกัน อยู่ถูกต้อง ศีล สมาธิ ปัญญาต้องอิงกัน ศีล สมาธิ ปัญญาจะอิงกันขึ้นมา อย่างมรรคนี้เวลาแยก ออกไปแล้วก็ว่าส่วนนี้ ๓ ข้อนี้เป็นปัญญา ๓ ข้อแรกนี้เป็นปัญญา คำริชอบ ความเห็นชอบนี้เป็น ปัญญา เป็นของฝ่ายปัญญา แล้วอันนี้เป็นฝ่ายของสมาธิข้างล่างใช่ไหม? เป็นฝ่ายของศีล พวก งานชอบเห็นชอบนี้เป็นฝ่ายของศีล แล้วสมาธิ นี่เป็นฝ่ายของสมาธิ มันก็ศีล สมาธิ ปัญญา เหมือนกัน ฉะนั้น มันต้องรวมกัน เห็นไหม รวมตัวกันออกมาเป็นผลงานไป

เวลามันเป็นประโยชน์หรือ ถ้าอย่างนี้ถึงเห็นด้วย เห็นด้วยเพราะว่าเราเป็นประโยชน์ หมายถึงว่าเราภาวนาไปจะได้ไม่หลงทางไป พูดเพื่อแบบว่าไม่ให้หลงทาง อย่าไปเชื่อตรงนั้น รับ ฟัง มันอิงกัน มันเป็นไป แล้วมันจะได้ประโยชน์ แต่ถ้าแยกออกมาอย่างนั้นเลยมันไม่เป็น ประโยชน์ มันไม่เป็นประโยชน์สำหรับเวลาภาวนาไป เพราะเวลาภาวนาไปยึดตรงนั้นบ๊ีบ พอ ภาวนาไป เอนั้นไปมันไม่เข้าหรือ ก็เหมือนกระเพาะอาหารมันต้องกลับมาเป็นกระเพาะ อาหาร นี่ธรรม ธรรมอันนั้นต่างหาก ธรรมอันที่จะเป็นไปนะ เป็นธรรม

นี่วันธรรมสวนะ อันนั้นเป็นเครื่องดำเนิน เป็นทางเข้ามาไป เป็นยานส่งเข้ามา เป็นยานส่ง เข้ามาหมายถึงว่าถ้าเราขึ้นยานถูก เราทำถูก เราเป็นธรรมแล้วทำให้ดี จะเข้าถึงของเราได้ ถ้าเรา ขึ้นยาน เรามีความเห็น ความเห็นนั้นไม่เหมือนข้างนอกนะ ความเห็นถ้ามันเชื่อแล้วมันจับเลย พอมันจับแล้วมันติดที่นั่น ถึงนิเวศธรรมไป นิเวศธรรมเครื่องกันจิตไม่ให้จิตเข้าเป็นสมาธิไป กั้นจิตไม่ให้เป็นสมาธิ เห็นไหม

นี่เมื่อวานที่เขามาด้วยกัน เขามาถามปัญหา อีกคนลงสมาธิแล้วเจียบหมดเลย อีกคนลง สมาธิบอกรู้ตลอดเวลา แล้วเขาเข้าใจว่าถูกทั้งคู่ไป

เขาบอกว่า “คนที่ลงสมาธิเข้าไป ลึกเข้าไปๆ จิตมันจะรู้ตลอดเวลา

เขาบอก “รู้ตลอดเวลาเลย แล้วถอนขึ้นมาแล้วทำงานอยู่จิตก็ยังเป็นสมาธิอยู่”

เราบอก “ไม่ใช่หรอก จิตเวลาถอนออกมาแล้วมันอยู่ปัจจุบันธรรม คืออยู่กับหน้าที่การงานแล้ว แต่ไอ้ที่ว่ายังเป็นสมาธิอยู่ นั่นคือผลของจิตต่างหาก เราทำงานขึ้นมา ผลก็คือจิตใจมันเป็นหลักใจ ใจมันเป็นหลัก เห็นไหม มันมีสติอยู่ แม้แต่ออกมาทำงานแล้วมันยังระลึกที่อยู่ถึงอารมณ์เก่าของมันครั้งหนึ่ง ออกมาครั้งหนึ่ง มันมีหลักเรื่อยๆ ถ้าสมาธิเราเข้าไปเรื่อยๆ มันจะตรึงตรงนั้น เห็นไหม”

เขาบอกว่า “แม้แต่ทำงานก็มีสมาธิอยู่...” ใช่ สมาธิอยู่ เพราะจิตมันตั้งมันอยู่ แต่ไม่ใช่ว่าจิตจะอยู่ในสมาธิ ถ้าอยู่ในสมาธิงานนั้นมันต้องเสียงาน ทำไมทำงานถูกต้อง?

แล้วอีกฝ่ายหนึ่งบอกว่า เขาหลงเหมือนกัน ลงไปเลยนะ แล้วหายไปเลย

เราบอก “ลงอย่างนี้ผิด ลงอย่างนี้ตกวงค์ ถ้าลงอย่างนี้นะมันพุทโธ พุทโธแล้วพื้หายไปเลย แล้วรู้สึกตัวอีกที อย่างนี้ใช่ไหมเป็นอัปนาสมาธิ ต้องถอนออกจากตรงนั้นมาวิปัสสนา”

บอกผิด อันนี้ผิด อันนี้ตกวงค์เลย เพราะว่าพอมันกำหนดไปแล้วหายไปเลย เขาเข้าใจว่าอันนี้เป็นอัปนาสมาธิใจ สมาธิที่ลึกใจ เราบอกเขา บอกว่า ถ้าอัปนาสมาธิกำหนดเข้าไป เห็นไหม สติ สมาธิ ปัญญา ถ้าเป็นสมาธิอย่างเดียวเข้าไป เข้าไปแล้วมันภาวนาไม่ได้

อัปนาสมาธิเข้าไป เหมือนกับเราเข้าฌาน มันไปนอนอยู่ มันเป็นสมาธิ คนเราพักผ่อนอยู่ทำงานไม่ได้ ต้องถอนมาอุปจารสมาธิ อุปจาระ เห็นไหม อุปจาระคือวงรอบของสมาธิ สมาธินี้รับรู้อะไรได้ สมาธินี้จะรับรู้อะไร? จะรับรู้อารมณ์ได้ สมาธิรับรู้แล้วยกขึ้นวิปัสสนาได้ วิปัสสนาตรงอุปจารสมาธิ แต่อัปนาสมาธิเข้าไปนี่เพื่อไปพักผ่อนเอาแรง เอาแรง เอาพลังงานเอาเป็นเอกภาพ จิตนี้มันไม่ออกแวงอแวง มันเป็นหนึ่งในเดียว แล้วถอนออกมาทำงานเป็นหน้าที่เดียว

ทีนี้ถ้าจิตเขาหายไปเลยนี่เขาตกวงค์ เพราะตกวงค์แล้วก็เหมือนกับน้ำไหลมาเป็นร่องน้ำมา อย่าเข้าร่องน้ำเก่า ถ้าเราปล่อยน้ำไปตามร่องน้ำเก่ามันก็ตกวงค์อีก เรากำหนดพุทโธ พุทโธไว้ เหมือนกันเขื่อนไว้ กั้นเขื่อนไว้ๆ พุทโธ พุทโธ พุทโธตลอด จนเขื่อนนี้จะสูงขึ้นเรื่อยๆ พอน้ำมันจะล้นเขื่อนให้มันไปทางอื่นไป ให้มันลงเป็นสมาธิไปไป อย่าให้ลงทางเก่า ถ้าลงทางเก่า มันก็จะลงไปอย่างเก่า ลงไปวงค์อย่างเก่า

กำหนดพุทฺโธ พุทฺโธ พุทฺโธไว้ เหมือนเรากั้นเชือกไว้ เรากั้นเชือกแล้วน้ำไหลมา เป็นไปได้ใหม่่าน้ำมันจะไม่ล้นเชือก มันต้องล้นเชือก แต่เราต้องพุทฺโธ พุทฺโธไว้ตลอด ไม่ยอมให้มันมาทางนี้ไง ให้มันลงไปทางสมาธิ ให้เป็นความจริงใจ ให้มีสติไว้พร้อม ไม่ใช่ให้ตกท้วงค์พับหายไป ถึงบอกกำหนดพุทฺโธ พุทฺโธไว้ แล้วไม่ต้องไปสนใจว่าจะเป็นสมาธิหรือไม่เป็นสมาธิ เพราะมันกลัวจะไม่เป็นสมาธิไง มันจะปล่อยแล้วมันก็จะลงทางเก่า ให้เขาแก้เช่นนั้น

นี่มาด้วยกัน แต่ ๒ คนนั้นเข้าใจว่าถูกทั้งคู่ไง แต่ทางฝ่ายที่ท้วงค์เขาเข้าใจว่าอันนี้เป็นอุปนาสมาธิ คือมันลึกลงไป เขาหลงไปแล้วเขาไม่ได้พิจารณาอะไรเลย ไม่ได้พิจารณาสักก็มันหายไปเลย แล้วเขานึกว่าอุปนาต้องถอนขึ้นมาถึงจะมีความรู้สึกไง มันไม่ใช่ถอน ถ้าเป็นอุปนามันก็ลงไปเหมือนกัน แต่มีสติพร้อม สติระลึกรู้ตลอดเวลา สักแต่ว่ารู้ ลึกเท่าไรก็สักแต่ว่ารู้ รู้ตัวตลอด ไม่มีการคลาดเคลื่อนแม้แต่วินาทีเดียว จะรู้ตัวตลอดเลย นี่คือสมาธิที่ถูกต้อง สัมมาสมาธิ แต่ท้วงค์พับหายไปเลยแล้วขึ้นมา เรบอกอันนี้จะมาวิปัสสนาก็ไม่ได้ เพราะมันตกท้วงค์ไป มันเป็นพรหมลูกฟักใจ มันแทบจะไม่ให้พลังงานอะไรเลย เพียงแต่สมาธิมันไปค้างอยู่

นี่มาด้วยกัน เห็นไหม พูดถึงถ้าจิตมันลงอย่างนั้นแล้ว เข้าใจว่าก็อยู่อย่างนั้นแหละ แล้วถ้าไม่แก้มันจะไปเรื่อยๆ นะ จะตกลึกลงเรื่อยๆ จะตกลึกลงเรื่อยๆ แล้วจะไปเรื่อยๆ มันจะหนาไปเรื่อยๆ แล้วแยก เหมือนกับโลกเหมือนกัน นี่จิตเรตกท้วงค์ ต้องถอนทันทีเลย พยายามแก้ไขให้ได้

ศีล สมาธิ ปัญญา ขนาดตรงนี้เข้าไปมันก็เข้าไปติดแล้ว เข้าไปติดคือเข้าไปไม่เข้าใจ มันเป็นการลองผิดลองถูกใจ เป็นประสบการณ์ตรง เป็นประสบการณ์ตรงนะ จิตต้องเข้าไปสัมผัสเองมันถึงเป็นปัจเจกตั้ง ถึงจะรู้เท่าตามความเป็นจริงใจ ถ้าเราศึกษามาขนาดไหนมันก็ยึดมา เมื่อก่อนเราก็บอกเขาบอกก็ยึดพระพุทธเจ้ามา ก็ยึดมาคือว่าเรียนมา จำมา ก็ยึดมาหมดเลย

รู้ รู้ในกรอบหนึ่ง แต่จิตได้สำนึกไม่สามารถถอนตัวนั้นได้ แต่ถ้าประสบการณ์ตรงมันตอกเข้าไปถึงจิตได้สำนึกเลย เพราะมันต้องออกมาจิตได้สำนึก แล้วมันจะแก้ตรงนั้นได้ ชำระกิเลสได้ตรงนั้น นี่ประสบการณ์ตรงก็ต้องเข้าไปปฏิบัติ करादใดลงไปที่หัวใจเลย ภาวสวะใจเนื่อเนื่ออกพของใจ

ฟังแล้วเขาก็พอใจอยู่ รู้สึกเขาจะพอใจอยู่นะ แต่ว่าแล้วอาทิตย์หน้ามาก็มาแก้กันใหม่ วันนีวันพระ เพราะว่าวันนี้วันฟังธรรมก็ต้องฟังธรรมหน่อย วันธรรมสวนะไง